

Rigo-project afgerond

De cruciale kringloop

Wanneer een boer zijn melkkoeien structuurrijk en eiwitarm voert, produceren ze meer melk. De koeien zijn gezonder, de mest is minder belastend voor het milieu, het is beter voor de bodem en voor (de portemonnee van) de boer. Die conclusies mochten mbo-leerlingen veehouderij trekken door deelname aan het rigo-project Jong-leren met mineralen.

In een grote schuur midden in de polder bij Lelystad presenteerden mbo-ers veehouderij de resultaten van het project Jong-leren met mineralen. Gerrit Schott (AOC Friesland) en Frens Schuring (Groenhorst College) organiseerden er een seminar omheen. "Als afsluiting voor de leerlingen en voor de mensen rond het project, zoals de begeleidingscommissie en subsidiant LNV", vertelt Schuring. De schuur is goed gevuld, met in totaal zo'n 160 man en een enkele vrouw. Van elke betrokken opleiding (zie kader) zijn zo'n tien tot twintig leerlingen en enkele docenten aanwezig. Aan het gezemoes af en toe is te merken dat de dag wel een beroep doet op het zitvlees van de boeren in spe. Bij twee onderdelen zijn de oren in ieder geval gespist: de presentaties van de collega-leerlingen en het optreden van een magiër, die met zijn trucs de aanvankelijke 'ik moet het nog zien'-houding van een groot deel

van het publiek weet te doorbreken. Verder mogen een ondernemer, twee hoogleraren en een Stoas-onderzoeker een praatje houden. De dag gaat dus over de mineralenkringloop. Voor de 'burgers' onder u: wat er in komt en wat er uit gaat in de melkveehouderij. Van bodem, gras en voer via koe naar melk, vlees en dierlijke mest en kunstmest.

Eigen accent

De betrokken mbo-leerlingen hebben de mineralenkringloop voor praktijkbedrijven in beeld gebracht en geanalyseerd en de melkveehouders tips gegeven voor verbeteringen. Enkele leerlingen van vrijwel elk aoc vertellen hierover. Elk met hun eigen accent, letterlijk en figuurlijk. De presentaties worden ingeleid en aan elkaar gepraat door leerling Ron uit Boxtel en zijn sidekick Erik. Dat doen ze goed voorbereid, met (Brabantse) humor.

Als eerste presenteren voor de zaal Frank en Jan (Helicon) ombeurt hun 'verhaal van thuis'. Ze lichten toe wat hun onderzoek naar de kringloop op het bedrijf van de ouders opleverde aan gegevens over bedrijfsbenutting, dierenbenutting, bodembenutting en wat er verbeterd kan worden in de kringloop. Daarna is Renske aan de beurt. Zij vertelt over het gezamenlijke project op het Groenhorst College Barneveld. De zestien leerlingen richtten een adviesbureau op dat een adviesrapport opstelde voor acht veehouderijbedrijven. Met de bestaande nitratenkringloop en het doorgerekende verbetervoorstel. Renske noemt verder enkele leereffecten, zoals het gegeven dat veranderingen in bedrijfsvoering kunnen leiden tot betere efficiëntie. Persoonlijke leereffecten en competenties noemt ze niet. Dat doet ook Wilco (Boxtel) niet, die zijn presentatie speciaal richt op die leerervaringen.

De Emmeloordse leerlingen Sanne en Meine halen tot slot bij hun presentatie één bedrijf naar voren. Dan sluiten Ron en Erik af: "Zeg Ron, we breien er een eind aan. Het is 1 februari en bij ons staat de put voll!"

Doelen bereikt?

Aan het begin van de dag noemt Frens Schuring de drie beoogde doelen, of 'producten' van het project. Het belangrijkste en moeilijkste: jonge ondernemers opleiden om pro-actief het mineralenmanagement in te bouwen in hun agrarisch ondernemerschap. Ofwel: er is een aantoonbare gedragsverandering rond het vraagstuk van mineralenbeheer. Later op de dag gaat Stoas-onderzoeker Gerie Willems hier op in. Hij heeft aan het begin en aan het eind van het project de houding van leerlingen en docenten onderzocht. Hij laat cijfers zien en legt uit dat een houdingsverandering niet te meten en dus niet aan te tonen is.

Tweede doel is het opstellen van nieuwe of aangepaste competenties voor het groene onderwijs. Dat is gerealiseerd, zegt Schuring. De kennis over de mineralenkringloop staat nu in het CKS-curriculum. In Meppel bijvoorbeeld, wil men het nieuwe materiaal straks gaan gebruiken, vertelt een docent. Hij is daarom met een aantal leerlingen op de seminar aanwezig, net als een groep van de veehouderijopleiding in Gouda. Het derde doel: een E-learning platform op het gebied van mineralenmanagement, middels de website www.jonglerenmet.nl. De website is er, maar Schuring vertelt de zaal dat deze nog beter kan. "We hebben nog drie maanden om daar wat aan te doen."

Durven en denken

Met de inbreng van ondernemer Wim Post wilde de organisatie de boeren in spe als ondernemer aanspreken. Post, →

De mineralenkringloop van 'wat erin gaat en wat eruit komt'

projectontwikkelaar en mede-eigenaar van o.a. de EkoPlaza supermarkten, wil zijn werkwijze van 'durven, denken en doen' overbrengen. En: waarom zijn ondernemers zo eenzaam? Dat hoeft helemaal niet. "Ondernemer: durf te delen!" Johan Bouma, hoogleraar Bodemkunde van Wageningen Universiteit, vindt dat het kringloopdenken belangrijk is voor de bedrijfsvoering, maar dat het geen doel op zich moet worden. "Voor de boer gaat het om de economische (toekomst) mogelijkheden."

Zijn verzoek aan LNV en Brussel: "Zeg wat de milieudoelen moeten zijn wat betreft water, bodem en lucht en geef de boeren de ruimte om dat op hun eigen manier te bereiken. Het zou toch mooi zijn als de boeren het per regio met elkaar zelf bewaken." Hij vindt het uitreiken van mestcertificaten aan boeren die aan de normen voldoen een opstapje

naar 'good agricultural practises'. Die certificaten zouden verder als basis kunnen dienen voor een betaling van groene diensten aan de boeren, voor onderhoud van het landschap. Bouma maakt de toehoorders duidelijk dat het nu jarenlange, verplichte injecteren van mest op het land achterhaald is. Hij vertelt het verhaal van een boer in Gaasterland die binnen de normen bleef terwijl hij bovengronds uitreed, wat dus eigenlijk niet mag. De man had minder nitraat in het grondwater en een gelijke of kleinere ammoniakuitstoot dan bij de injectiemethode. Hij maakte er een rapport van en inmiddels heeft Veerman opdracht gegeven tot uitgebreide tests en vergelijkingen.

Zelf doen

De tweede hoogleraar die mag spreken is Oene Oenema van DLO Alterra.

Hij doceert de zaal over de invloed van de landbouwstructuur op het mestbeleid en schetst de geschiedenis - "Mestbeleid is er relatief kort" -, de toekomst en het effect van maatschappelijke ontwikkelingen. "In de nabije toekomst is er een vermindering van richtlijnen te verwachten." In Zuid-oost-Azië en Latijns Amerika is veel meer onderzoek en innovatie op dit gebied dan in Europa, zegt hij. Nederland ligt achter met de mestverwerking. Oenema vindt dat je de vraag kunt stellen waarom er overheids-mestbeleid is. "Waarom organiseert de sector het niet zelf?"

'Magiër' George Parker weet als laatste 'act' door een truc met geld - €5 verandert in €10 - de aandacht van vrijwel alle nuchtere mbo-ers snel te vangen. "De waarde van iets zit in je hoofd. Het is €5 omdat wij dat afspreken. Nieuwe ideeën krijgen alleen waarde in interactie. Het gaat niet om wát, maar om hoe je ertegenaan kijkt." Terwijl hij zijn trucs uitvoert, geeft hij zijn publiek nog meer stof om over na te denken. "Alles wat aandacht krijgt, wordt groter. Wees pro-actief in plaats van reactief. Niet afwachten maar zelf doen!" En: "Doe in je leven voor twintig procent dingen die je niet kunt, maar wel wilt. Als er niets op het spel staat, ga je jezelf niet vernieuwen. Als je iets al kunt, ben je niet alert."

Zo eindigt de dag allesbehalve oppervlakkig. Wie weet, keert er een groep zelfbewuste toekomstige boeren huiswaarts. □

Jong-leren met mineralen

Zo'n 250 leerlingen en 25 docenten zijn de laatste anderhalf jaar met de 'mineralen' bezig geweest.

Het betreft leerlingen en docenten van Helicon Opleidingen Boxtel, AOC Oost Twello en Almelo, AOC Friesland Leeuwarden en Groenhorst College Barneveld,

Dronten en Emmeloord. De projectleiding: "De leerling wordt zich bewust van het hoe en waarom van het mestbeleid en leert daar met inhoudelijke kennis een antwoord op te geven."